

Divoška skrotená

Sála sa plní ľuďmi a Ilonka sa cez škárku díva, kto všetko sa usádza na stoličkách. Opona je stará a zaprášená. Prach ju poštekľí v nose, namáhavo potláča kýchnutie – všetci v sále by hneď zaostrili na škárku. V prvom rade sedí otec. Tvári sa dôstojne, dôstojný pán senior evanjelickej cirkvi v Kubíne Samuel Novák. V tvári má napätý výraz plný očakávania a potláčaných obáv, ale aj výraz žičlivosti. Akoby sa hanbil a bol zároveň hrdý. Mamička sedí vedľa neho. O koľko je menšia. Aká je útla vedľa rozložitej a významnej otcovej postavy. Primkýna sa k nemu celým telom, takže aj neznámy by si všimol, že je to jeho žena. Tu však nie je nikto neznámy. Všetci sa poznajú. Mamička je pekne upravená, má oblečené sviatočné čierne šaty. Vidno na nej, aká je rada, že sedí v prvom rade a nikto jej nevidí do tváre. Možno by sa chcela obzrieť, aby videla, kto všetko sa prišiel pozrieť na jej Ilonku, no bojí sa, hoci je šero. Veď čo ak na nej naozaj veľmi vidno, že je na svoju dcéru veľmi hrdá a že sa aj veľmi

bojí? Vedľa mamičky sedí brat Paľko, na tvári dychtivý výraz. Aj on chcel hrať v tejto hre, aspoň malú rolu. Chodil na skúšky a aj sa ponúkal. Paľko sa zadíva na miesto, za ktorým stojí Ilonka, lebo práve tam sa opona trochu pohla, nakloní sa k otcovi, niečo mu pošepká. Aj otec sa pozrie na škáročku. Vedľa otca sedí biskup Geduly, superintendent evanjelickej cirkvi, veľmi dôležitý človek. V Kubíne sa v týchto dňoch koná dištriktuálny konvent. Pravdaže, kubínski ochotníci pripravovali túto slávnú premiéru tak, aby ju biskup mohol vidieť. Otec sa nakláňa k biskupovi, mamička chce otcovi čosi povedať, nahne sa cez Paľka, ale všimne si, že otec sa zhovára s Gedulym, a tak sa radšej odtiahne. Medzitým sa Paľko otočí k mamičke. O chvíľu sa k nej nakloní aj otec a potľapká ju po ruke. Sála sa plní, ľudia si čosi pošepky rozprávajú. Miško Lauko usádza oneskorencov: „Sem si sadnite, nech sa páči, miestečko pre vás.“ Celý Kubín je tu, všetci významní páni, všetky významné panie. Niektorí budú možno aj stáť. Čo len budú o mne hovoriť, prebehne jej myšľou, no myšlienku odoženie. Čo by hovorili. Že pekne hrala. Obzrie sa, za ňou

stojí sám Plukovník Hromový, vidno na ňom, že má trému. Ilonka odstúpi, aby sa aj on mohol pozrieť cez škárku. „Čo myslíte, dobre to dopadne?“ spýta sa jej priduseným hlasom. Nevie, čo povedať, tak len prikývne, aby ich nebolo počuť. Domyslí si, čo potrebuje počuť jej krotiteľ. Keby hrali pôvodnú hru od Shakespeara, bol by teraz z neho Petruccio, šľachtic z Verony. No v tomto prepise nemeckého autora Schinka je to Plukovník Hromový. Je trochu smiešny, keď tak stojí vedľa nej a dychčí od trémy.

Svetlá v sále zhasli, Ilonka odskočila od opony a stúpila Hromovému na nohu. Zamotala sa pritom do sukne, bože, ten kostým, takmer spadla, no on ju prichytil. Je tma, nevidno, či sa niekto z nich začervenal. Rýchlo sa poberú preč, predstavenie sa o chvíľu začína.

Ktovie, prečo jej nedali hrať tú dobrú, nežnú, pokornú a milú. Vybrali ju do úlohy papuľnatej divošky, ktorú treba krotiť. Nestázuje sa. Musela sa naučiť veľa textu, ale teší ju to – tá jej Kata je taká živá. Hru skúšali niekoľko týždňov. Teraz v lete, keď všetci študenti prišli domov na prázdniny, sa to naj-

lepšie hodí. Do Kubína opäť prišlo zopár mladých mužov zo štúdií. Hneď je tu veselšie. Prišli z Pešti, z Debrecína, z Prešova, z Prešpurku. Pripravujú sa tam na svoje budúce povolania. Všetci musia mať povolanie. Niektorí sa dajú na remeslo, iní študujú. Ona už teraz vie, že jej budúci muž nebude remeselník. Ťažko si predstaviť, že by sa zaľúbila do remeselníka, nech by aj bol ako pekný. Určite sa zaľúbi do niekoho, kto bude mať v ruke knihu. Možno to bude kňaz ako jej otec, možno to bude učiteľ. V románoch sa dievčatá zaľubujú do mužov, čo sú spoločensky nižšie postavení. V románoch je to vzrušujúce. Ilonka rada číta také príbehy. Ale nevie si predstaviť, že by také niečo zažila na vlastnej koži. U nich doma v Kubíne také niečo ani nie je možné. Musela by to byť veľká vzbura – proti rodičom, proti okoliu a načo? Čo by z toho mala? Od mladi rozlišovala literatúru a život. Dobré vie, že by sotva niekto čítal román o úplne obyčajnom živote. Ale pre život je zasa lepšie, keď je všetko len také obyčajné, keď je všetko tak, ako má byť, a všetko vzrušujúce a zakázané nech je pekne uložené do príbehov na šuchotavých strán-

kach, ktoré treba najprv rozrezať, aby vydali svoje tajomstvo, a ktoré potom Ilonka obracia a necháva sa nimi pohltiť. Doma jej nebránia čítať, chcú mať z nej vzdelanú dcéru, ktorá raz bude hodna svojho budúceho, zatiaľ neznámeho, no určite vzdelaného muža. Najprv si však musí splniť svoje povinnosti, a tak doma vo všetkom pomáha mamičke. Učí sa od nej, ako viesť dom, ktorý je pre celé mesto významný tým, že v ňom žije významný muž. Učí sa riadiť služobníctvo, ktoré pozostáva z jednej Hanky, čo pomáha v kuchyni a pri upratovaní, a jedného Jana, ktorý kúri a robí okolo domu. Aj s nimi treba vedieť vyjsť, aj tomu sa treba učiť – nepohrdať ľuďmi, čo sú menej ako my, lebo ich potrebujeme, no ani im nedať priveľkú voľnosť. Niekedy si predstavuje, ako by to či ono zariadila, keby už bola na svojom. Aj v škole sa to učili, v najlepšej škole, aká široko-ďaleko existuje, a to až v Prahe. Bola tam tri roky. A teraz je doma. A chodíva sem, do Spevokolu, nacvičujú tu programy, a teraz aj túto hru. Chodievajú sem jej rovesníčky, mladšie aj staršie od nej, chlapci, mladí muži. Toto je jej spoločnosť, jediná, akú má. O dva roky

mladší brat bude mať v jej veku štúdium ešte len pred sebou. Ona má sedemnášť, roky štúdia sú fuč. Ďalej už dievča nemá kam ísť a nemá ani dôvod. Cieľ je jasný: vydať sa. Každý iný cieľ by bol prehrou. Zatiaľ sa nemusí ničoho obávať, jej životný cieľ sa už stáva navýsosť aktuálnym, no ešte nie je nutnosťou, ktorú treba stihnúť v priebehu pol roka. Problémy patria dospelým. Ambície patria mužom. Radosť zo života patrí Ilonke. Má pred sebou vábnu sladkú budúcnosť, ktorá sa určite nezmení na premrhanú šancu. Veď bola od malička dobrým dieťaťom. Rodičia z nej mali vždy radosť, o to väčšiu, že sa im narodila, až keď mali štyridsať. Obaja chcú pre ňu a pre brata to najlepšie. „Nielen knihy, ale aj domácnosť,“ povie niekedy otecko láskavo. Brat bude istotne kňazom. Preberie po otcovi seniorstvo, ako ho otec prebral po Ilonkinom starom otcovi Cancrinim, svojom svokrovi. Ona bude zasa paňou domu, vydá sa, už nebude len kišasonka, ale milostivá pani. Už ako pätnásťročná presne vedela, čo bude v živote robiť. Bude sa starať o muža, bude mu pomáhať, či to bude kňaz alebo učiteľ, bude sa starať o deti, bude nápomocná

rodičom v ich starobe a bude sa starať o domácnosť. Ak sa k tomu pridruží služba biednym a vypomáhanie v cirkevnom zbore, bude to naozaj dosť na každý deň aj na celý jeden život.

Ktosi stojí obďaleč v zákulisí. Jej krotiteľ, Plukovník Hromový. Neodišiel ďaleko. Ilonka, alias nespratná Katuška, sa otočí a zakýva mu, aby si nemyslel, že sa urazila, keď jej stúpil na nohu. Paľo Országh. Vyštudoval za advokáta, možno za notára, zatiaľ ani sám nevie, kde sa uplatní. Už bude mať dvadsaťpäť. Aj on prišiel domov na prázdniny, vraj si hľadá miesto. Rodičia žijú vo Vyšnom Kubíne, veľmi chudobní zemanía.

Keď bol o čosi starší ako teraz ona, už mu vyšli prvé verše, dopomohol mu k tomu jej otec. Pozháňal peniaze, kontakty, postaral sa o neho, ako keby to bol jeho vlastný syn. Ona bola v tom čase desaťročná žabka, chudučká, s veľkými očami, skúmavým pohľadom, trošku odutými perami. „Je to veľmi šikovný chlapec,“ hovorieval o ňom otec. „Tak málo je tu vzdelancov, ešte menej básnikov. A tento tu, potvora, píše po maďarsky.“ Páčil sa jej vtedy? Páči sa jej teraz? Možno, ale je to

tuťmák. Občas sa jej zazdá, že sa na ňu tento Plukovník Hromový zaľúbene pozrie. Ktovie, či to len kvôli hre, v ktorej spolu účinkujú, alebo aj naozaj. Ilonka si nechce namýšľať.

On chcel, aby hrali Shakespearovo Skrote-
nie zlej ženy, ale bolo by to pre nich príťažké. Je milovníkom Shakespeara, ešte viac by sa mu páčilo, keby hrali niektorú Shakespearovu tragédiu. Ale to by ľudí nebavilo. „Veľa veršov, ľudí by to omrzelo počúvať,“ povedal Országhovi Miško Lauko, ktorý viedol kubínskych ochotníkov. Musela uznať, že Lauko má pravdu. Kto by vydržal sedieť v tejto sále, ak by hrali dlhočiznú Shakespearovu hru, a ešte vo veršoch? Ľudia unavení po dlhom letnom dni plnom námahy by v sále pozaspávali. Potrebujú sa zabaviť a na to je táto Schinkova hra veľmi dobrá. Jej Kata v nej kričí na javisku, nadáva, dupoce, aj Plukovník Hromový kričí. Kata sa najprv nechce dať skrotiť, ale ani Hromový nepopustí. Napokon Katu skrotí. Text sa jej dobre hovorí, scény sa jej dobre hrajú, no v skutočnom živote by také slová nikdy nevypustila z úst. Nikdy v živote tak divoko nebehala a nedupala.

Opona sa dvíha. Predstavenie sa začína.

Ktosi nechtiac ešte raz zažal svetlá v hľadisku. Ilonka je už na javisku, kým začne hrať, pozrie sa nenápadne dolu, do hľadiska. Otec-ko ju s úľubou sleduje. To ju povzbudí. Svetlo v sále zhasne a ona už nevidí nikoho. Tak je to lepšie. Scéna ju pohltí, hovorí cudzie texty, ako keby boli jej vlastné. Všetko ide ako po masle. Vníma ľudí v sále, hoci ich nevidí. Spočiatku je v sále hrobové ticho, potom občas vrzne stolička, potom sa ľudia začnú smiať. Počuje bratov smiech, aj mamičkin a oteckov smiech a smiech mnohých ľudí, ktorých nevie celkom rozoznať. Vycíti, že ľuďom sa to páči, páči sa im, keď je papuľnatá, a páči sa im aj, keď je na ňu Plukovník Hromový surový, no ona sa mu nedá, nebojí sa ho. Doma nikdy nepočula, že by sa otec „hromovo“ zhováral s mamičkou, že by na ňu kričal, a už vôbec nikdy nepočula takto vystrájať mamičku. No tu sa smejú zo srdca, dobre sa bavia.

Kým začali skúšať, doniesol im Pavol aj Shakespearov originál. Aby vedeli, z čoho tá Schinkova hra vznikla. Tešila sa na tie zložité verše, ale bola sklamaná. Koľko surovosti v nich bolo!

*Gremio: Ba doraziť ju. Pre mňa nie je jemná.
Nechcete si ju, Hortensio, vziať?*

*Katarína: Budete ma tu, otče, ponúkať
dvom túžom ako dámu pri kartách?*

Koľko slov je v tom Shakespearovi. Schinkove slová sú bližšie k ľuďom a nie sú myslené tak vážne. S Plukovníkom Hromovým si nadávajú, kričia na seba, sácajú sa. Kata sa nedá, provokuje ho, jeduje, on ju krotí a krotí. Je čo najsurevší, no len tak akože, aby to bolo smiešne. A Kata je papuľnatá, odporná potvora. Keď Hromový od nej chce, aby zaprela, čo vidí, a aby tvrdila, že na oblohe svieti mesiac, hoci svieti slnko, hrá to ako naozaj, až sa všetci smejú. Na záver sa s Hromovým aj objímu, ale nie je to nepríjemné. Veď sú na javisku.

Mamičke žiarili oči, keď tliekala. A po premiére im všetky tetky a ujkovia gratulovali a žmurkali na nich. „Ako vám to spolu svedčalo. Pekne ste to zahrli, ako naozaj. Veď či to nie je naozaj?“ Aj biskup Geduly im pogrataloval a Ilonke pošepkal, že sa iste neminú. Pavol stál pri nej a počul to. Začervenali sa, pozreli sa na seba v akomsi začudovaní a obaja sa tomu zasmiali, Ilonka veselo

a on tak nasilu. Chcela ho povzbudiť, povedať ešte čosi vtipné, aby sa nezľakol, no potom sa zľakla ona. Veď čo ak to vezme vážne, a ona neskôr zistí, že nie je ten pravý?

Po premiére sa jeden druhého hanbili, nerozprávali sa. Pavol k nim v to leto ešte párkrát prišiel, s otcom diskutovali o politike, kým Ilonka bola s mamou v kuchyni. Potom sa videli na stretnutiach Spevokolu. A potom odišiel za koncipienta do Senice k Štefanovi Fajnorovi. Senica je ďaleko. Ešte pred odchodom sa jej nesmelo opýtal, či jej môže písať. „Ale pravdaže, budem sa na vaše listy veľmi tešiť,“ povedala Ilonka veselo a zasmiala sa. A tak nejako to medzi nimi začalo. Lebo na papieri to išlo ľahšie.